

The image shows a close-up of a book cover. The spine, on the left, is a textured gold color. The main cover area is a dark blue or purple marbled paper with a complex, branching pattern. At the bottom, there is a faint watermark.

<http://www.ksiazki.org.pl>

<http://rcin.org.pl>

<http://rcin.org.pl>

<http://rcin.org.pl>

GRZYBY

JADALNE I TRUJĄCE

<http://rcin.org.pl>

1

[]

[]

<http://rcin.org.pl>

KSIAŻKI DLA WSZYSTKICH

GRZYBY

JADALNE I TRUJĄCE

PRAKTYCZNE WSKAZÓWKI DLA ZBIERAJĄCYCH

według H. Blüchera, opracowała

MARJA ARCTÓWNA

Część II

Z 32 TABLICAMI KOŁOROWANEMI

WARSZAWA
NAKŁADEM I DRUKIEM M. ARCTA

—
1905

<http://rcin.org.pl>

INSTITUT
BADAŃ LITERACKICH PAN
BIBLIOTEKA
Tel. 20-80

Дозволено Цензурою.
Варшава, 16 Декабря 1904 года.

23.809

<http://rcin.org.pl>

PRZEDMOWA.

Stosownie do wzmianki zamieszczonej w przedmowie do Części I Grzybów, wydanej w tymże wydawnictwie «Książek dla wszystkich», ukazuje się obecnie Część II, stanowiąca uzupełnienie pierwszej.

Nie podajemy tutaj wiadomości ogólnych o grzybach, gdyż w części I znajduje się dość obszerny rozdział, stosujący się i do grzybów opisanych w tej książce—liczymy bowiem na to, że czytelnicy nasi zapoznali się już poprzednio z tamtą częścią. Uważamy więc obydwie książki razem za całość.

Jednakże każda z nich może być używana oddzielnie przez zbieraczy grzybów, jeśli będą się nimi posiłkować jako podręcznym atlasikiem. Tablice ko-

lorowe starannie wykończone oraz dokładne ich opisy są bowiem zupełnie wystarczające do zapoznania się z przedstawionymi na nich gatunkami, brak uczuwać się będzie głównie w teoretycznych wiadomościach, dotyczących się budowy, systematyki, ogólnych własności grzybów, oraz wskazówek o zbieraniu grzybów i unikaniu gatunków trujących.

Z powyższych więc względów zachęcamy czytelników do zaopatrzenia się w obydwie części, a wówczas będą mieli sposobność do zapoznania się z większą ilością gatunków grzybów rosnących u nas, przedstawionych w obydwóch książeczkach w ilości około 70.

TABLICE I OPISY

G R Z Y B Ó W

<http://rcin.org.pl>

Pieczarka leśna (*Psalliota silvatica* — *Agaricus silvaticus*).

Jest blisko spokrewniona z pieczarką polną, opisaną w cz. I. Kapelusz początkowo dzwoniasty, potem rozłożony kopulasto, dosięga 6—8 cm. w przecięciu. Barwa kapelusza początkowo żółtawobiała z ciemniejszym środkiem, potem staje się brunatną; kapelusz pokryty zwykle brunatnymi łuskami. Brzeg ma lamliwy i często obłamany. Miąższ niezbyt gruby, biały, albo czerwony. Blaszkki ścieśniają się stopniowo obustronnie, suche, początkowo różowe, potem brunatnawe, rdzawe albo cynamonowe. Barwa blaszek jest charakterystyczna. Trzon 10—15 cm. wysoki, równej grubości, tylko czasem zgrybiały ku dołowi, pusty, opatrzony odstającym pierścieniem zw. kołnierzem (p. cz. I str. 16).

Rośnie późnem latem i jesienią w lasach liściastych i iglastych i na łąkach leśnych.

Pieczarka leśna ma zapach i smak korzenny. Stanowi bardzo smaczny grzyb jadalny, przyrządzany w różny sposób i suszony.

Tabl. 1.

Pieczarka leśna
(jadalna).

Łuskwiak nastroszony cz. Opieńki chropowate złote. (*Pholiota squarrosa*—*Agaricus squarrosus*).

Kapelusz mięsisty, półkolisty uwypuklony, później splaszczony, dosięga przeszło 12 cm. w średnicy; powierzchnia żółta lub rdzawa, pokryta ciemnymi, podwiniętymi, odstającymi łuskami. Miąższ żółty, jędrny i wodnisty. Blaszkki ściśle, wąskie, z początku jasno-oliwkowe, później brudnieją wskutek wysypujących się zarodników. Trzon pełny, giętki, do 14 cm. wysoki, podobny tak barwą jak łuskami do kapelusza, opatrzony kołnierzem (p. cz. I str. 16), powyżej którego jest nagi i jaśniejszy od dolnej swej części. Pierścień włóknisty, suchy i łatwo opadający.

Rośnie późną jesienią—od października aż do zimy—na żyjących i martwych pniach drzew liściastych, w dość dużych gromadkach. Jest więc pasorzytem, który bywa nawet szkodliwy dla drzew, gdyż odciąga z nich soki.

Cały grzyb ma zapach niemiły, przypominający pleśń. Jest niezdatny do użytku i niejadalny. Przez nieuwagę może być brany za *Łuskwiaka jadalnego*, opisanego w cz. I na tabl. 9.

Tabl. 2.

Łuskwiak nastroszony
(niejadalny).

<http://rcin.org.pl>

Bedłka zielonka zw. Gąską żółtą. (*Tricholoma equestre* — *Agaricus equestris*).

Należy do bedłek, z których bedłka czerwona-żółta opisana była w cz. I na tabl. 11. Zielonka ma kapelusz od 7—10 cm. duży, z początku stożkowaty, potem rozplaszczony z małym stożkiem pośrodku. Barwa kapelusza jest żółto-czerwona aż do brązowej, czasami oliwkowa lub brunatno-żółta; przy wilgotnem powietrzu ma powierzchnię mazistą. Miąższ żółty, blaszki barwy siarkowo-żółtej, ściśle przylegające, odstają nieco od trzonu. Trzon jest stosunkowo krótki (do 5 cm.), tak, że kapelusz wystaje niewiele ponad ziemią. Jest on siarkowo-żółty, pełny, zwykle gładki, rzadko pokryty łuskami.

Rośnie późną jesienią w lasach szpilkowych, gdzie często znajduwany bywa w wielkich gromadach. Stoi zwykle grupkami.

Zielonka ma zapach i smak przyjemny. Jest wybornym grzybem jadalnym, trzeba go jednak obrać ze skórki, która ma zapach ziemisty i smak nieprzyjemny.

Tabl. 3.

Bedłka zielonka
(jadalna).

Opieńka jodłowa cz. Skórzak mydlany.
(*Tricholoma saponaceum* — *Agaricus*
saponaceus — *Dominus picreus*).

Spokrewniona z Bedlką zielonką. Kapelusz dosięga 5—10 cm. w średnicy, jest z początku gładki, często podwinięty — przy suchem powietrzu popękany i łuskami pokryty. Barwa jest tak zmienna, że trudno ją dobrze określić: bywa białą, szarą, zielonawo-żółtą, ciemno-brunatną, zielonawo-czarną, nigdy jednak czerwoną. Dobrą oznaką jest to, że biały, jędrny miąższ czerwienieje lekko przy nacięciu. Blaszki są luźne, przeważnie białe, u starszych jednak żółtawe lub zielonawe. Trzon biały, nagi, często pokryty czarnymi włóknami i łuskami, pełny, ma do 6 cm. wysokości i 2 cm. grubości. Często spotyka się trzon ze zgrubieniem pośrodku i zwążający się wrzecionowato ku dołowi.

Rośnie w końcu sierpnia do końca listopada, w lasach iglastych, gdzie tworzy duże gromadki i bywa zbierany w wielkich ilościach.

Zapach tego grzyba przypomina mydło, smak ma niewyraźny. Nie należy on do wybornych grzybów, ale bywa jadany zwłaszcza pomieszany z innymi gatunkami.

Tabl. 4.

Opieńka jodłowa
(jadalna).

a) **Wodnica żółta.** (*Hygrophorus ceraceus* — *Hygrocybe ceracea*).

Kapelusz jest woskowo-żółty, wodnisty, błyszczący, trochę kleisty, na brzegu cienko prążkowany; z początku uwypuklony, potem płaski; dochodzi 4 cm. wielkości. Blaszki żółte, zbiegające po trzonie. Trzon pusty, cienki, nierówny, żółty. Rośnie w jesieni na łąkach, często w dużych grupkach. Zapach i smak ma nieszczególne. Jest to grzyb jadalny; przy gotowaniu barwi wodę na żółto.

b) **Wodnica żywobarwna.** (*Hygrophorus puniceus* — *Hygrocybe punicea*).

Kapelusz jest krwisto-czerwony, później żółto-czerwony i w końcu staje się jeszcze bledszy. Początkowo dzwonowaty, później rozplaszczą się nieco, dosięga 12 cm. w średnicy; powierzchnia jego gładka, za młodu nieco kleista. Miąższ jest wodnisty, żółto-czerwonawy. Blaszki żółte, później czerwone, u podstawy połączone żyłasto. Trzon górną czerwonozółty, pod spodem bledszy, włóknisty, łamliwy, z początku pełny, potem pusty. Rośnie w jesieni na brzegu lasów, na łąkach leśnych, wśród mchu i wrzosu. Należy do smacznych grzybów; przy gotowaniu zabarwia wodę na czerwono-żółto.

Tabl. 5.

a) Wodnica
żółta
(jadalna).

b) Wodnica
żywobarwna
(jadalna).

Podrydzyk ostry. (*Lactarius rufus*).

Kapelusz jest czerwono-brunatny, suchy, na brzegu nieco kutnerowaty, nagi, często pokryty licznymi małymi wyniosłościami, później lejkowato wgłębiony z małym wzniesieniem pośrodku; dosięga przeszło 10 cm. w średnicy. Miąższ żółto-brunatny, zawiera biały, palący sok. Blaszki, dość gęsto skupione, są początkowo białe, potem czerwono-brunatne różnej długości, a najdłuższe zrosnięte z trzonem. Trzon czerwono-brunatny miewa 7 cm. wysokości, z początku pełny, potem pusty. Blaszki i trzon zawierają również biały palący sok, który wycieka obficie przy nadłamaniu.

Podrydzyk należy do najpospolitszych grzybów; w lecie i w jesieni znajduje się w wielkich ilościach w lasach iglastych na gruncie piaszczystym.

Zapach grzyba jest niewyraźny. Właściwie nie jest on trujący, ale niejadalny wskutek gorzkawego niemilego smaku.

Tabl. 6.

Podrydzyk ostry
(niejadalny).

Rydz kosmaty zw. końskim albo Bedłką
wełnianką. (*Lactaria torminosa* —
Agaricus torminosus).

Jest on bardzo podobny do rydza prawdziwego; jednakże łatwo go od tamtego odróżnić po następujących oznakach: kapelusz ma barwę cielistą w pierścieniu jaśniejsze i ciemniejsze, nigdy zaś nie jest barwy ceglastej lub zielonawej, jak to bywa u rydza prawdziwego. Ważną również oznaką rydza kosmatego jest brzeg kapelusza włosisto postrzępiony, i sok miąższu biały, podczas gdy sok rydza prawdziwego jest pomarańczowy. Blaszkki podobne są barwą do kapelusza, tylko nieco białsze. Trzon zaś jest tej samej barwy co kapelusz, z początku jest twardy i pełny, wkrótce jednak staje się pusty i kruchy.

Rośnie latem i jesienią na łąkach wśród mchu, pod brzożami, sosnami i t. p.; — często spotyka się go pomiędzy prawdziwymi rydzami.

Grzyb ten nie ma jakiegoś charakterystycznego zapachu, ale smak ostry i gorzki. Jest bardzo trujący.

Tabl. 7.

Rydz kosmaty
(trujący).

<http://rcin.org.pl>

Biel zw. Chrząszczem, Gorzkówką albo
Krowiakiem. (*Lactaria piperata* —
Agaricus piperatus).

Grzyb ten jest całkiem biały, kape-
lusz gładki, zawsze suchy — w środku
zagłębiony, gruby i mocny dosięga 20
cm. w średnicy. Blaszki ściśle skupio-
ne, wąskie, zbiegają po trzonie. Miąższ
biały, zawiera obfity, biały sok. Trzon
jest bardzo krótki i gruby.

Rośnie w lecie i w jesieni, w lasach
liściastych i iglastych.

Biel pachnie na surowo dość przyje-
mnie, a nawet przy natarciu aromatycz-
nie. Smak jest pieprzny. Grzyb ten
nie jest trujący, a nawet w niektórych
okolicach bywa jadany.

Tabl. 8.

Biel
(jadalny).

<http://rcin.org.pl>

Smoluch zw. Paskudnikiem, Mleczajem
lub Bedłką jadowitą. (*Lactaria*
necator — *Agaricus necator*).

Kapelusz jest oliwkowy lub zielona-wo-brunatny, wklęsły, z brzegiem nieco podwiniętym, pokrytym zlekka zielonym kutnerem. Miąższ twardy, barwy szarawej. Blaszkki cienkie, początkowo są szarobiałe, potem bardziej oliwkowe. Trzon krótki, gruby, pełny, ku dołowi węższy, barwy podobnej do kapelusza, tylko nieco jaśniejszej. Przy nadłamaniu wycieka z tego grzyba obficie sok mleczny ostry, na powietrzu szarzejący.

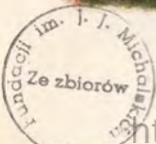
Smoluch rośnie jesienią w znacznych ilościach w wilgotnych lasach iglastych, na łąkach, w zaroślach, czasami i w ogrodach.

Uważany jest za grzyba trującego, jednakże nie jest to dowiedzionem, a nawet wiadomo, że gdzieś używają go na pokarm; dla ostrożności lepiej jest jednak grzyba tego unikać.

Tabl. 9.

Smoluch
(trujący).

Mleczajek czarny zw. Jelonkiem lub Rydzem czarnym. (*Lactariella lignoyta*).

Kapelusz grubo-mięsisty, zwykle sklepiony, żyłasto zaokrąglony, ciemnobrunatny, prawie czarny, pokryty aksamitnym kutnerem, brzeg zwykle nieco podgięty — miejscami karbowany; średnica dosięga 5—6 cm. Miąższ jest biały, na powietrzu różowieje i wydziela biały mleczny sok o łagodnym smaku. Blaszki białe, później jednak stają się żółte wskutek wysypujących się zarodników. Trzon zielonawo-żółty lub brunatno-żółty — w górze zwężony — ściśniony i bruzdowany.

Rośnie od początku sierpnia do początku listopada, grupkami nad rowami i w miejscach bagnistych, zwłaszcza w okolicach górskich. Nie jest bardzo pospolity, lecz gdzieś obfity.

Jest smaczny i zasługuje na większą pod tym względem uwagę.

Tabl. 10.

Mleczajek czarny
(jadalny).

<http://rcin.org.pl>

Kołpak zw. Czubajką lub Bedłką gnojną.
(*Coprinus porcellanus*—*Agaricus comatus*).

Kapelusz walcowaty w kształcie narpastka od 5—10 cm. wysoki, później rozszerza się jajowato, przyczem brzeg rozrywa się, a powierzchnia kapelusza, początkowo gładka, pokrywa się grubemi do góry zadartemi łuskami (p. cz. I str. 16) i brunatną łuską na wierzchołku, tak, że cały kapelusz wygląda jak kołpak (stąd pochodzi nazwa grzyba). Miąższ jest cienki, biały. Blaszkki bardzo ściśle nie są zrosnięte, u młodych osobników są białe, potem różowieją, czerwienieją, a w końcu czernieją. W starości rozplywa się brzeg kapelusza i blaszki w płyn czarny atramentowy, niemile pachnący. Trzon biały, pusty, cienko włóknisty, u spodu zgrubiały bulwiasto, opatrzony kołnierzem ruchomym, który z czasem znika.

Kołpak rośnie na tłustym gruncie, w ogrodach, rowach, i na dobrze nawożonych łąkach; spotyka się go w lecie, a najobficiej w jesieni.

W młodym stanie stanowi smaczny grzyb jadalny — przyrządzają z niego zupę, musi być jednak zaraz po zebraniu przyrządzony, gdyż szybko psuje się.

Tabl. 11.

Kołpak
(jadalny młody).

<http://rcin.org.pl>

Czernidlak. (*Coprinus atramentarius*).

Kapelusz jest pośrodku mięsisty, z początku jajowaty, 2—8 cm. wysoki, potem rozszerza się, przyczem brzeg rozrywa się i podwija do góry; powierzchnia jest u dołu jasno-szara, ku górze brunatnieje, wierzchołek pokryty małymi brunatnymi łuskami. Blaszki ściśle, na 1 cm. szerokie, wydęte tak, że nie przylegają do trzonu; początkowo białe, wkrótce stają się brunatne, a w końcu czarne. Trzon cienki, biały, łatwo rozpada się na włókna, dochodzi do 15 cm. wysokości; pierścień szybko zanika.

Czernidlak rośnie od początku czerwca do końca listopada, w grupkach, na tłustym gruncie, przy drogach, na starych pniach, nawozie i t. p.

W młodym stanie grzyb ten jest podobno jadalny, wogóle jednak bardziej używany jest gdzieś do wyrobu czarnego atramentu, który przyrządzają w ten sposób: zostawia się grzyby w miseczce dopóki się nie rozpląną, potem dodaje się kilka kropel olejku goździkowego i trochę gumy arabskiej. Otrzymany atrament jest mocno czarny i podobno bardzo dobry, trzeba go tylko zawsze przed użyciem wstrząsnąć.

Tabl. 12.

Czernidlak
(niejadalny).

<http://rcin.org.pl>

Wodnica łąkowa. (*Hygrophorus pratensis* — *Camarophyllus pratensis*).

Kapelusz dosięga 8 cm. w średnicy, początkowo jest wypukły, potem płaski, w starości wgłębiony pośrodku; powierzchnia jego sucha, jasno-żółta, cielisto albo żółto-brunatna. Brzeg jest cienki, kanciasty, przy suchem powietrzu często popekany. Miąższ białawy. Blaszki grube, barwy takiej, jak kapelusz, leżą daleko jedna od drugiej i zbiegają nieco po trzonie. Trzon nagi, gładki, zwykle pełny, barwy blaszek.

Wodnica pojawia się już w sierpniu, ale najobficiej od września do listopada. Rośnie na łąkach, wrzosowiskach, wyrębach leśnych, rowach i t. p. — dość pospolita.

Zapach i smak ma przyjemny. Stanowi niezłą potrawę, zwłaszcza młode osobniki; u starszych odrzuca się zwykle trzon, który staje się włóknisty i niesmaczny.

Tabl. 13.

Wodnicha łąkowa
(jadalna).

<http://rcin.org.pl>

Bedłka goździkowa zw. Podróżniczką,
Przydróżką, Wieruszką, Nienieczką,
Tanecznicą. (*Marasmius caryophyl-*
leus—Agaricus Oreades).

Kapelusz cienki, z początku kulisty, potem bardziej rozszerzony i dzwono-wato uwypuklony, ma 1—6 cm. średnicy. Powierzchnia kapelusza naga, gładka, sucha, barwy skóry, albo jasno-brunatnej, w starości jaśniejsza. Brzeg z początku podwinięty, przy wilgotnem powietrzu staje się wodnisty. Trzon giętki, pełny, do 10 cm. wysoki, zabarwiony tak, jak kapelusz, i pokryty białawym kutnerem.

Bedłka goździkowa rośnie na wiosnę, począwszy od maja aż do jesieni, na drogach polnych, ścieżkach, miedzach, często tworzy gęsto skupione koła—(stąd nazwa wieruszka i przydróżka).

Zapach i smak ma przyjemny, korzenny. Należy do smaczniejszych grzybów, nie trzeba go jednak zbyt długo gotować, gdyż wtedy zatracą smak korzenny. Nadaje się także do suszenia, przyczem zsyca się do bardzo małych rozmiarów.

Tabl. 14.

Bedłka goździkowa
(jadalna).

<http://rcin.org.pl>

Czosnaczek zw. Twardzioszkiem czosnaczkowym. (*Marasmius alliatus*—*Agaricus scorodonius*).

Kapelusz mały, mający 1—3 cm. w średnicy, jest początkowo płasko uwypuklony, potem bardziej rozszerzony i pofalduwany na brzegach. Miąższ bardzo szczupły, giętki. Powierzchnia kapelusza biało-żółta, czasem cielistą lub jasno-brunatną. Białawe, falisto wygięte blaszki są różnej długości, nie są gęste, a najdłuższe zrosnięte z trzonem. Trzon cienki, delikatny 2—4 cm. długi, gładki, błyszczący, zupełnie równy, pusty, dołem czerwono-brunatny, poniżej ciemnobrunatny, ku górze jaśniejszy.

Rośnie od początku lata do późnej jesieni przy drogach, brzegach lasów, na starych korzeniach, na pagórkach i wrzosowiskach. Można go zbierać w dużych ilościach i suszyć dla przechowania.

Czosnaczek pachnie silnie czosnkiem i podobny ma smak. Stanowi smaczny dodatek korzenny do zup i mięsa, zwłaszcza do baraniny.

Tabl. 15.

Czosnaczek
(jadalny).

<http://rcin.org.pl>

Pieprznik trąbiasty. (*Cantharellus tubaeformis*).

Kapelusz mięsisto-skórzasty, dochodzący do 7 cm. w średnicy, kształtu lejkowatego, o powierzchni falisto wygiętej, powycinanej. Większość osobników starszych ma w środku kapelusza otwór, prowadzący do trzonu. Powierzchnia kapelusza zielono-brunatna lub oliwkowa, brzeg zwykle nie powycinany. Blaszki grube, szeroko od siebie odstające, zbiegające po trzonie. Są one rozgałęzione i połączone z sobą siatkowato u nasady; u bardzo młodych blaszki są zupełnie żółte, później stają się brudnoszare lub popielate. Trzon gładki, pusty, do 8 cm. wysoki, często spłaszczony, barwy żółto-ochrowej albo pomarańczowej, w starości brunatno-żółtej.

Rośnie w jesieni w lasach szpilkowych na wilgotnym gruncie; wśród mchu, znajduje się w wielu okolicach dość licznie.

Pieprznik ten jest jadalny, choć nie odznacza się smakiem dobrym, ma bowiem zapach ziemisty, który jednak przy gotowaniu znika.

Pieprznik trąbiasty.
(jadalny).

<http://rcin.org.pl>

Pieprznik pomarańczowy cz. Kurki jadowite. (*Cantharellus aurantiacus*).

Grzyb ten podobny jest do opisanego w cz. I na str. 18 pieprznika jadalnego, jednak bardzo łatwo jest go odróżnić. Jest on cały bardziej wiotki, ciemniejszy, barwy pomarańczowej. Kapelusz zwykle suchy, z wyjątkiem pory wilgotnej, lekko omszony, w dotknięciu jakby zamszowy, ma 2—5 cm. w szerokości, o brzegu podwiniętym ku spodowi, barwy pomarańczowej, u starych osobników bledniejącej ku środkowi. Blaszki, rozgałęzione widlasto, zbiegają po trzonie, są barwy podobnej do kapelusza. Trzon cienki, ku dołowi zwężający się, nagi, wiotki, często pogięty, czerwono-żółty lub żółto-brunatny, czasem u dołu czarniawy.

Rośnie zwykle w jesieni, później od pieprznika jadalnego, w lasach iglastych lub miejscach trawiastych.

Pieprznik pomarańczowy ma zapach, przypominający mąkę, a smak łagodny. Uważają go za podejrzanego, a chociaż nie stwierdzono otrucia, lepiej jednak uważać go za niejadalnego.

Pieprznik pomarańczowy
(podejrzany).

Bedłka ostrygowata. (*Pleurotus ostreatus* — *Agaricus ostreatus*).

Grzyby te rosną gromadkami, tak, że kapelusze ich wyrastają jedne przy drugich, obejmując się częściowo — i najczęściej nie są one wskutek tego okrągłe, lecz półkolisty, i nie wszystkie posiadają trzon, a jeśli ten jest, to zwykle bardzo krótki. Rozmieszczenie kapeluszy przypomina gromadkę ostryg, przyczepionych do skały — stąd nazwa tej bedłki. Kapelusz jest mięsisty, w starości trochę wgięty do środka; w średnicy nie przenosi zwykle 6 — 8 cm.; spotyka się jednak i na 15 cm. szerokie. Powierzchnia kapelusza zwykle gładka, u młodych osobników jest ciemno-szara, potem niebieskawo-szara i brunatna; brzeg zawsze podwinięty. Miąższ ma biały, o przyjemnym smaku i zapachu. Blaszki luźne, ostro zakończone, zwykle z sobą zrosnięte — zbiegają po trzonie. Trzon krótki, biały, przy nasadzie uwłosiony szczeciasto.

Rośnie na drzewach, zwłaszcza na pniach ściętych drzew liściastych, w jesieni — aż do zimy.

Bedłka ostrygowata jest dobrym grzybem jadalnym i zbierają ją chętnie, gdyż znaleźć ją można w gromadkach, ważących nieraz kilka funtów.

Tabl. 18.

Bedłka ostrygowata
(jadalna).

<http://rcin.org.pl>

**Tłustoch zw. Tabakierką lub Zasłonia-
kiem.** (*Inoloma traganum.*—*Agaricus
violaceus*).

Kapelusz z początku półkulisty, potem rozplaszcza się, jest mięsisty, o powierzchni luskowatej, włóknistej, barwy fioletowawej. Za młodu pokryty delikatną błoną fioletowawą, która później znika. U starych osobników powierzchnia jest popękana, barwy lila-białej albo brunatnawej. Miąższ czerwono-brunatny, ma zapach mocny, choinowaty, smak dość przyjemny. Blaszkki drobno karbowane, wystające z pod kapelusza, nie są nigdy niebieskie, ale początkowo ochrowe, w końcu cynamonowe. Trzon gruby, ku górze zwężony, pękaty u dołu, zwłaszcza u młodych, barwy białawo-fioletowawej.

Tłustoch rośniej na początku lata w lasach szpilkowych.

Grzyb ten w gotowaniu staje się kleisty, tak, że niezdatny jest do jedzenia. Nie znaleziono w nim jednak trujących własności.

Tabl. 19.

Tłustoch
(niejadalny).

Żółtak ziarnisty zw. Mchownikiem lub Przetacznikiem. (*Boletus granulatus*).

Podobny nieco do Maślucha (cz. I Tabl. 27), tylko brak mu pierścienia na trzonie. Kapelusz mchownika jest początkowo kulisty, później płasko wypukły, brzeg z początku podwinięty, u starszych równy. Powierzchnia kapelusza barwy brunatnawo-żółtej, u młodych i w czasie wilgotnego powietrza pokryta jest brunatnym śluzem, który wkrótce znika, poczem powierzchnia staje się gładka i błyszcząca. Skórka daje się łatwo zdjąć. Miąższ delikatny, soczysty, barwy jasno-żółtej o zapachu i smaku owocowym. Mchownik należy do grzybów rurkowatych (p. cz. I wstęp). Rurki są przyrośnięte do trzonu, z początku jasno-żółte o małych otworach, potem ciemnieją, otwory stają się większe i wydzielają obfity biały, czysty sok. Trzon walcowaty jasno-żółty, pokryty ku górze drobnymi wyniosłościami — z początku białymi, potem brunatnymi; nie ma pierścienia.

Żółtak rośnie w lecie i w jesieni na wodnych polanach leśnych, zwłaszcza na gruncie wapnistym.

Jest smacznym grzybem jadalnym.

Tabl. 20.

Żółtak ziarnisty
(jadalny).

Wołak zw. Sitnikiem albo Rzeszotnikiem.
(*Boletus bovinus*).

Kapelusz wgięty, często falisto powyginany o ostrym brzegu, jest w młodości klejowaty, a w wilgotnem powietrzu mazisty; w starości i w suchem powietrzu suchy. Wierzchnia skórka jest gładka, barwy czerwono-brunatno-żółtej, brzeg jaśniejszy i w młodości na dół podwinięty. Często bywają kapelusze kilku osobników zrosnięte. Miąższ delikatny, soczysty, żółto-biały, przy złamaniu trochę czerwienieje. Rurki krótkie przy brzegu kapelusza, dłuższe przy trzonie, brunatno-żółte lub zielono-żółte o szerokich kanciastych otworach. Trzon 2—4 cm. długi, równej długości, gładki, barwy tej samej co kapelusz, tylko wewnątrz bledszy.

Wołak rośnie w lecie i w jesieni na drogach leśnych. Często spotyka się go gromadnie, należy do pospolitszych grzybów.

Zapach i smak ma owocowy. Jako grzyb jadalny stosowany jest rozmaicie.

Tabl. 21.

Wolak
(jadalny).

Świniak zw. Grzybem ponurym lub wilczym. (*Boletus luridus*).

Kapelusz poduszkowaty, w wilgotnem powietrzu lepki, zwykle zaś suchy, bez połysku, w dotknięciu jakby sukienny, (zwłaszcza u młodych osobników). Barwy oliwkowo-brunatnej, ciemno-szaro-brunatnej z odcieniem zielonkawym. Miąższ żółty, przy złamaniu i nadcięciu szybko sinieje. Rurki z początku bledo-żółte, potem zielenieją — a w otworach są karminowe, potem z odcieniem burakowym. Trzon za młodu krótki, gruby, prawie kulisty — potem bardziej wydłużony, ale zawsze pękaty, barwy u góry karminowej, o powierzchni siatkowatej lub kropkowanej, przy nasadzie szaro-żółty — albo zazwyczaj żółto-zielony.

Rośnie, począwszy od wczesnej wiosny aż do jesieni, w lasach iglastych i liściastych, w miejscach widnych i nieuczęszczanych.

Świniak ma zapach przyjemny i smak dobry; uważany jest przez niektórych za grzyba jadalnego, a przynajmniej za nieszkodliwego, jednakże wskutek podobieństwa do bardzo trującego szatana, z którym przez nieuwagę można go pomieszać, lepiej go nie zbierać.

Tabl. 22.

Świniak
(niejadalny).

**Goryczak cz. Grzyb gorzki grubotrzo-
nowy.** (*Boletus pachypus (amarus).*)

Kapelusz gruby, poduszkowaty, nagi, o powierzchni delikatnej; przy dotknięciu robi wrażenie skóry wyprawnej; jest barwy blado-żółtej, aż do szaro-brunatnej; dochodzi 7—15 cm. w średnicy. Miąższ jędrny, biały albo lekko brunatnawy, niebieszczeje przy nadłamaniu. Rurki o małych otworkach są u młodych jasno-żółte, potem zielonawe; przy zgnieceniu niebieszczeją. Trzon za młodu pękaty, później wałkowany. Jest on u spodu barwy karminowej, siatkowaty, u góry jasno-żółty. U starych osobników barwa trzona blednie zupełnie, a przy zgnieceniu jest zawsze brudno-szara. Miąższ trzonu jest biało-żółty, miejscami różowawy, przy nacięciu niebieszczeje.

Grzyb ten jest pospolity w okolicach górskich, w innych rzadki. Rośnie latem i jesienią w lasach liściastych i iglastych.

Goryczak ma zapach nieprzyjemny, pluskwiany, zwłaszcza przy wilgotnem powietrzu, a smak gorzki. Jest grzybem trującym.

Goryczak
(trujący).

Huba bulczak cz. Żagiew zlewająca się.
(*Polyporus confluens*).

Kapelusze są zwykle po kilka z sobą zrosnięte, tak, że tworzą na 6–20 cm. szeroką powierzchnię o wielu płatach. Barwa podobna do wypieczonej bułki (stąd nazwa), czasami cielistą lub czerwono-brunatną. Powierzchnia gładka, naga, sucha, gdzieś tam popękana, a wtedy wygląda siatkowato. Miąższ biały, jędrny, smaku na surowo gorzkawego. Rurki białe, krótkie, mają otwory tak wąskie, jak nakłucia szpilki. Trzon krótki, gruby, w ziemię wciśnięty—rozrasta się nieraz w kilka kapeluszy; jest on czysto biały, o miąższu białym, jędrnym.

Rośnie późnem latem i w jesieni, przeważnie na gruncie piaszczystym wśród igieł, nigdy na pniach.

Stanowi bardzo smaczną potrawę, zwłaszcza młode osobniki, gdyż stare są gorzkawe; skórka jest zawsze gorzka, trzeba ją więc zdjąć. Przy gotowaniu barwi się nieco czerwono.

Tabl. 24.

Huba bułczak
(jadalna).

<http://rcin.org.pl>

Huba biała cz. Żagiew owcza zw. Sarną lub Siarną bagnową. (*Polyporus ovinus*).

Kapelusz różnie ukształtowany, bardziej lub mniej wypukły, nieregularnie zatokowy; często kapelusze są zrosnięte kilka razem, tak, że uciskając się wzajemnie, kształt swój zmieniają. Dosięgają 12 cm. i więcej w średnicy. Powierzchnia kapelusza naga, biała lub szaro-żółtawa, czasem ciemniejsza, porysowana siatkowato. Miąższ gruby, jędrny, o słabym zapachu i smaku. Rurki krótkie, białe, w starości siarkowo-żółte, o otworach kanciastych, wąskich tak, jak nakłucia szpilki. Trzon pełny, biały, 3 cm. gruby, często zgięty ku dołowi, okrągły, jędrny, lecz łatwo się łamie.

Rośnie już w lecie, głównie jednak w jesieni, w lasach iglastych, na gruncie piaszczystym, zwykle gromadkami w znacznych ilościach.

Huba biała należy do lepszych grzybów jadalnych.

Tabl. 25.

Huba biała.
(jadalna).

<http://www.mn.org.pl>

**Kolczak obłaczasty zw. Sarną zaroślową
lub Skrzypielem. (*Hydnum repandum*).**

Kapelusz zwykle płasko uwypuklony, nieregularnie powyginany, o brzegu różnie powycinanym, jest nagi, barwy biało-żółtej, żółtej, lub czerwono-żółtej; dochodzi do 15 cm. w średnicy i jest mięsisty, w dotknięciu tłusty. Miąższ jędrny, łamliwy, białawy. Spód kapelusza kolczasty (p. cz. I wstęp str. 16), to znaczy, że zamiast blaszek lub rurek znajdują się drobne kolczaste twory, wśród których mieszczą się zarodniki. Kolce te są gęsto skupione, łamliwe, barwy cielistej i zbiegają po trzonie, co nadaje całej powierzchni dolnej pozór skóry sarniej. Trzon krótki, pełny, biały lub blado-żółty, u spodu nieco zgrubiały; miąższ jego żółtawo-biały, jędrny, łamliwy.

Kolczak obłaczasty rośnie latem i jesienią gromadnie w lasach liściastych i iglastych, tworząc często koła (koła czarcie).

Grzyb ten ma zapach przyjemny, a smak łagodny, tylko u starych gorzka. Należy do smacznych grzybów; bywa także kwaszony, jak rydze; na starość jednak gorzknije tak, że staje się nieużytecznym.

Tabl. 26.

Koleczak obłaczasty
(jadalny).

<http://rcin.org.pl>

Goździanka kędzierzawa (kalafiorowa)
zw. Kozią brodą, Siedun, Smaciak kę-
dzierzawy, Sorokop. (*Sparassis ra-
mosa (crispa)*—*Clavaria crispa*).

Ciało owocowe tego grzyba składa się z licznych pokręconych fałd lub blaszek, blado-żółtej barwy; przypomina ono z kształtu kalafior. Trzon krótki (głębisty), gruby, bywa zwykle cały pokryty kapeluszem. Miąższ jest biały, o zapachu korzennym i łagodnym orzechowym smaku; jest łatwo łamliwy.

Goździanka rośnie od sierpnia do października, głównie w lasach szpilkowych, zwykle gromadami obrasta pnie drzew.

Należy do lepszych grzybów jadalnych, zdatną jest także do suszenia.

Tabl. 27.

Goździanka kędzierzawa
(jadalna).

a) **Goździeniec pomarańczowy zw. Pięknorogiem.** (*Calocera viscosa.* — *Clavaria aurantiaca*).

Ciało owocowe galaretowato-chrzastkowego wyglądu, jest rozgałęzione, jak rogi, giętkie, gładkie, żywej żółtej lub pomarańczowej barwy, w wilgotnem powietrzu lepkie; gałązki jego sztywne, widlasto rozgałęzione, stoją prosto i są na końcu zwykle zaostrome. Grzyb ten rośnie na starych korzeniach i pniach, często bywa brany za Kozią brodę (p. Tab. 27), nie należy go jednak zbierać, bo, choć nie jest trujący, ale wskutek miąższu włóknistego jest niejadalny.

b) **Goździanka żółta groniasta zw. Kozimi różkami lub Pazurkami.** (*Clavaria flava*).

Ciało owocowe składa się z grubego, bulwiastego, wzniesionego głąba, barwy biało-żółtej, od którego rozchodzą się liczne, kilkakrotnie rozgałęzione gałęzie. Końcowe gałązki stanowią dwudzielne, tępe szpice, barwy czerwonej. Miąższ jest biały, u młodych delikatny, w gałązkach łamliwy. Grzyb ten dochodzi 12 cm. wysokości.

Rośnie w jesieni na piaszczystym gruncie leśnym, bywa w młodym stanie jadany—stare osobniki są jednak gorzkie i nieużywane.

a) Goździeniec
pomarańczowy
(niejadalny).

b) Goździanka
żółta groniasta
(jadalna).

<http://rcin.org.pl>

**Kurzawka prochówka zw. Purchawką
oczkową. (*Lycoperdon areolatum*
(*caelatum*).**

Grzyb ten ma kształt jajowaty, spłaszczony u góry, osiąga 12 cm. w średnicy, a 20 cm. wysokości. Osłona zewnętrzna z początku gładka i biała, dzieli się potem na regularne pola i staje się wtedy żółto-szara. W młodości miąższ grzyba jest biały, potem zamienia się na proszkowatą masę barwy żółto-brunatnej lub zielonawej. Wkrótce pęka osłona i wysypuje się proszek, który stanowi zarodniki (p. cz. I wstęp str. 14), a pozostaje osłona w kawałkach miseczkowatego kształtu.

Kurzawka jest jadalna za młodu, lecz tylko w stanie zupełnie świeżym, gdyż prędko się psuje. Gdy zaś wewnątrz kurzawki staje się żółte i miękkie, grzyb ten jest wtedy niemożliwy do użytku.

Kurzawka prochówka.
(jadalna młoda).

a) Smardz jadalny zw. Chuchną. (*Morchella esculenta*).

Kapelusz okrągławy z nieregularnie zaokrąglonymi zagłębieniami. Ścianki tych zagłębień, zwane żebrami, pokrywają kapelusz siatkowato. W tych zagłębieniach tworzą się zarodniki. (Smardze należą do **W o r k o w c ó w** — p. cz. I str. 17). Barwa kapelusza żółto-szara, w odcieniach aż do ciemno-brunatnej. Brzegi żeber stają się w starości czarniawe. Miąższ kapelusza jest kruchy, wewnątrz biały albo różowawy. Trzon wysoki do 10 cm., często pobruzdowany lub wydęty, barwy białej albo jasno-żółtej, pokryty lepkiem pyłem.

Smardz jadalny rośnie na wiosnę na jasnych polanach leśnych, woli grunt wapnisty i gliniasty. Należy do lepszych grzybów jadalnych.

b) Smardz wyniosły. (*Morchella elata*).

Kapelusz jajowato śpiczasty, dosięga 10 cm. wysokości, barwy brunatnej lub zielonawej. Zagłębienia na kapeluszu są wąskie i wydłużone, o brzegach czarniawych. Trzon zgrubiały ku górze, zatokowy lub bruzdowany, początkowo biały, potem żółtawy. Rośnie na wiosnę na brzegach lasów, w zaroślach, na trawiastych polanach. Należy do dobrych grzybów jadalnych, ale mniej smaczny od smardza jadalnego.

Tabl. 30.

a) Swardz
jadalny
(jadalny).

b) Swardz
wyniosły
(jadalny).

a) **Piestrzenica czarna.** (*Helvella lacunosa*).

Kapelusz nieregularnego kształtu, pofałdowany, wydęty, barwy szaro-czarnej albo czarno-brunatnej. Dochodzi 3—6 cm. wysokości. Wnętrze podzielone jest poprzecznymi ścianami na komory, w których tworzą się zarodniki (Piestrzenice należą do Workowców — p. cz. I str. 17). Miąższ jest cienki, woskowego albo chrząstkowatego wyglądu, kruchy. Trzon 3—10 cm. wysoki, pokryty zewnątrz i wewnątrz zagłębieniami. Piestrzenica rośnie jesienią i czasem wiosną w lasach, na ławkach leśnych, u spodu zmurszałych pni drzewnych. Zapach i smak ma przyjemny, stanowi też smaczny grzyb jadalny.

b) **Piestrzenica kędzierzawa.** (*Helvella crispa*).

Kapelusz bardzo nieregularnie powyginany, powstały z 3—4 cienkich płatów, dosięga 5 cm. wysokości. Jest barwy biało-żółtawej, pod spodem biały. Trzon 5—10 cm. wysoki, biały lub żółtawy, pokryty głębokimi bruzdami podłużnymi i głębokimi zatokami. Miąższ woskowaty lub chrząstkowaty o zapachu i smaku przyjemnym. Znajduje się rzadko na wiosnę, obficie w jesieni, zwłaszcza w lasach liściastych, w zaroślach i gąszczach leśnych. Należy do smacznych grzybów.

Tabl. 31.

a) Piestrzenica
czarna
(jadalna).

b) Piestrzenica
kędzierzawa
(jadalna).

a) **Trufła czarna zw. niemiecką.** (*Tuber nigrum (aestivum)*).

Jest to grzyb rosnący pod ziemią. Ma on kształt kulisty, barwę czarną i pokryty jest dużemi wielokątnemi brodawkami. Miąższ brunatny, białawo-marmurkowany. Znajduje się od września do końca grudnia na głębokości 15 cm. w ziemi, w gruncie wapnistym, w bliskości lasów liściastych. Rośnie głównie w Turynгии, Hanowerze, w okolicy Nadreńskiej, spotykany także na Szląsku, w Czechach i niektórych okolicach nad Niemnem. Trufle poszukuje się zwykle przy pomocy psów tresowanych lub świń, które węsząc w ziemi, grzyb ten po zapachu odnajdują. Trufła czarna nie dorównywa wartością francuskiej, ale jest także wysoko ceniona; używa się jako przyprawy do pasztetów, kielbas i pieczystego.

b) **Trufła czarna prawdziwa zw. Piestrak albo Tartofla.** (*Tuber brumale — T. cibarium*).

Podobna do poprzedniej, ale ciemniejsza i brodawki ma mniejsze. Miąższ szarawy o żyłkowaniu ciemnem, bardzo rozgałęzionem. Rośnie także pod ziemią w lasach dębowych i bukowych, w tym samym czasie co trufła czarna. Spotykana w niektórych okolicach nad Wisłą i Niemnem, pospolita zaś w Alzacyi i we Francyi, gdzie nawet hodowana jest na wielką skalę (p. Cz. I str. 19).

W górskich okolicach np. w Czechach, w Tatrach znajduwane są tak zwane *Trufle białe* cz. *polskie* (*Rhizopogon albus*), mające kształt bulwy ziemniaka, barwy żółtawo-białawej; rosną na ziemi. Są mniej smaczne od trufli czarnej i nie tak silnie pachnące. Używane są jako potrawa i suszone jako przyprawa.

Tabl. 32.

a) Truffla
czarna
(jadalna).

b) Truffla
prawdziwa
(jadalna).

<http://rcin.org.pl>

SKOROWIDZ

POLSKIE NAZWY GRZYBÓW

	<i>Str.</i>
Bedłka gnojka	28
„ goździkowa	34
„ jadowita	24
„ ostrogowata	42
„ wełnianka	20
„ zielonka	12
Biel	22
Chrzaszcz	22
Chuchna	66
Czernidlak	30
Czosnacek	36
Czubajka	28
Gaska żółta	12
Gorzkówka	22

	<i>Str.</i>
Goryczak.	52
Goździanka kalafiorowa	60
„ kędzierzawa.	60
„ żółta groniasta.	62
Goździeniec pomarańczowy	62
Grzyb gorzki	50
„ grubotrzonowy.	52
„ ponury.	50
„ wilczy	50
Huba biała	56
„ bułczak.	54
Jelonek	26
Koleczak obłączasty.	58
Kolpak	28
Kozią broda	60
Kozie różki.	62
Krowiak	22
Kurki jadowite	40
Kurzawka prochówka	64
Łuskwiak nastroszony	10
Mchownik	46
Mleczej	24
Mleczejek czarny	26
Nieniczka	34

	<i>Str.</i>
Opieńka chropowata	10
„ jodłowa.	14
„ złota	10
Paskudnik	24
Pazurki	62
Pieczarka leśna	8
Pieprznik pomarańczowy	40
„ trąbiasty.	38
Piestrak	70
Piestrzenica czarna.	68
„ kędzierzawa	68
Pięknoróg	62
Podróżniczka	34
Podrydzyk ostry	18
Przetacznik	46
Przydróżka.	34
Purchawka oczkowana	64
Rydz czarny	26
„ koński	20
„ kosmaty	20
Rzeszotnik	48
Sarna bagnowa	56
„ zaroślowa.	58
Siarna bagnowa	56

Siedun.	60
Sitnik	48
Skórzak mydlany	14
Skrzypiel.	58
Smardz jadalny	66
„ wyniosły	66
Smaciak kędzierzawy	60
Smoluch	24
Sorokop	60
Świniak	50
Tabakierka	44
Tanecznicza	34
Tartofla	70
Thustoch	44
Trufla biała	70
„ czarna	70
„ „ prawdziwa.	70
„ niemiecka.	70
„ polska	70
Twardzioszek czosnaczkowy	36
Wieruszka	34
Wodnicha łąkowa	32
„ żółta	16
„ żywobarwna	16

	<i>Str.</i>
Wołak	48
Zasłonak	44
Żagiew owcza	56
„ zlewająca się	54
Żółtak ziarnisty	46

NAZWY ŁACIŃSKIE.

Agaricus comatus	28
„ equestrus.	12
„ necator.	24
„ Oreades	34
„ ostreatus	42
„ piperatus	22
„ saponacens	14
„ scorodonijs	36
„ silvaticus	8
„ squarrosus	10
„ torminosus	20
„ violaceus	44
Boletus amarus	52
„ bovinus	48
„ granulatus.	46
„ luvidus	50
„ pachypus	52

Calocera viscosa	62
Camarophyllus pratensis	32
Cantharellus aurantiacus	40
" tubaeformis	38
Clavaria aurantiaca.	62
" crispa	60
" flava	60
Coprinus atramentarius	30
" porcellanus	28
Dominus picreus	14
Helvella crispa	68
" lacunosa	68
Hydnum repandum	58
Hygrocybe ceracea.	16
" punicea.	16
Hygrophorus ceraceus	16
" pratensis	32
" paniceus	16
Inoloma traganum	44
Lactaria necator	24
" piperata	22
" torminosa	20
Lactariella lignoyta.	26
Lactarius rufus	18

	<i>Str.</i>
Lycoperdon areolatum	64
„ caelatum	64
Marasmius caryophylleus	34
„ alliatus	36
Morchella elata	66
„ esculenta	66
Pholiota squarrosus	10
Pleurotus ostreatus	42
Polyporus confluens	54
„ ovinus	56
Psalliota silvatica	8
Rhizopogon albus	70
Sparassis crispa	60
„ ramosa	60
Tricholoma equestra	12
„ saponaceum	14
Tuber aestivum	70
„ brumale	70
„ cibarium	70
„ nigrum	70

INSTYTUT
BADAŃ LITERACKICH PAN
BIBLIOTEKA

00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 72
Tel. 26-68-63

<http://rcin.org.pl>

F

ATLAS HISTORII

(Zoologja, Botanika, ...)

prof. K. Arenátsa, z ...

i A. Słó

76 tablic zawierających 1 ...

cowany podług 6-go wy

Cena rb. 2 k...

23.809

ATLAS ZOOLOGICZNY

ułożony systematycznie do użytku szkolnego i domowego, przez A. Słóarskiego. Cz. I. ZWIERZĘTA SSĄCE. 228 chromolitografowanych wypukłych wizerunków zwierząt na 20 tablicach, wraz z ich szczegółowym opisem, w ozdob. opr. 1 80

ATLAS PAŃSTWA ZWIERZĘCEGO

według K. Lamperta, opracował B. Dyakowski.
 Część I. Zwierzęta ssące. 80 podwójnych stron tekstu z 200 chromolitografowanymi wizerunkami zwierząt na 32 tablicach i 60 ryc. w tekście.
 Cz. II. Ptaki. 100 podwójnych stron tekstu z 256 chromolitografowanymi wizerunkami ptaków na 32 tablicach i 11 rycinami w tekście.
 Cena każdej części w ozdobnej oprawie 2 70

MOTYLE

Atlasik kieszonkowy, 129 rysunków kolor. — 40

OWADY

Atlasik kieszonkowy, 129 rysunków kolor. — 40

ŻYCIE W OCEANIE

Opis popularny roślin i zwierząt morskich, przez Michalinę Stefanowską, ze 173-ma rysunkami oraz tablicą kolorową

1 —

<http://rcin.org.pl>

208.

<http://rcin.org.pl>

<http://rcin.org.pl>

<http://rcin.org.pl>

<http://www.etsy.com>